

**Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України**

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5-9 (10) КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ (6-7
класи)
ПРИРОДОЗНАВСТВО**

Укладач:

Блеч Ганна Олександрівна – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії олігофренопедагогіки,
Інституту спеціальної педагогіки

Трикоз Сніжана Валеріївна – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії олігофренопедагогіки, Інституту спеціальної
педагогіки

Київ - 2015

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вивчення природознавства у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей передбачає ознайомлення учнів з доступними для них елементами неживої природи, будовою і життям рослин і тварин, а також організмом людини.

Зміст програми складають чотири самостійні розділи: нежива природа (6-й клас), рослини (7-й клас), тварини (8-й клас), людина (9-й клас). На вивчення цих розділів відводиться в 6, 7 класах 34 години на рік, 1 година на тиждень, у 8 та 9 класах 68 годин на рік – 2 години на тиждень. У навчальній програмі пропонується орієнтовний розподіл годин на вивчення окремих розділів та тем.

Основними структурними компонентами змісту природознавства є знання (уявлення і поняття) про навколишнє середовище, про живу та неживу природу, про зв'язки і залежності в живій та неживій природі, вміння виявляти причинно-наслідкові залежності та робити висновки.

Добір навчального матеріалу з природознавства здійснено на основі врахування загальнодидактичних принципів навчання і передусім принципів достатності (необхідності) навчального матеріалу для формування в учнів уявлення про світ навколо людини, усвідомлення своєї належності до природи, розуміння суті об'єктів неживої та живої природи, зв'язку між природою та трудовою діяльністю; доступності матеріалу для сприймання та засвоєння учнями допоміжної школи.

Програму подано за табличною структурою, що складається з кількох колонок. У колонці „Зміст навчального матеріалу” подано оновлений зміст навчання природознавства. У наступній колонці подаються „Навчальні досягнення учнів”, де уточнюються знання, навички та вміння, які учні мають опанувати в процесі навчання. Для учнів з помірною розумовою відсталістю зміст навчання добирається індивідуально, навчальні досягнення виокремлено під спеціальним позначенням - *. У колонці „Спрямованість

корекційно-розвивальної роботи” розкривається головний напрям корекційної роботи, яка конкретизує, уточнює, корегує певні знання і вміння; стимулює навчально-пізнавальну діяльність і пов’язані з нею психофізичні процеси.

В основу побудови навчальної програми покладено екологічний, фенологічний та сезонний принципи. Обов’язковим є врахування краєзнавчого принципу, який орієнтує вчителя на те, що вивчення будь-якої теми має пов’язуватися з місцевими природними та виробничими умовами.

Природознавство має багато спільного з географією, трудовим навчанням, зокрема сільськогосподарською справою, столярною справою, квітникарством, декоративним садівництвом, рідною мовою, соціально-побутовим орієнтуванням, малюванням що дає змогу здійснювати міжпредметні зв’язки.

Метою навчального предмета „Природознавство” у спеціальній школі є формування в учнів знань про природу, шляхом спостережень окремих об’єктів неживої та живої природи, формування уявлень та елементарних понять про конкретні об’єкти неживої та живої природи, про зв’язки між об’єктами живої та неживої природи, усвідомлення учнями належності людини до природи та суспільства; створення передумов для бережливого ставлення до навколишнього середовища.

Зміст предмета забезпечує вирішення таких завдань:

- 1) надати учням знання про основні елементи неживої та живої природи, про будову і життя рослин, тварин, людини;
- 2) сформувати в учнів цілісне уявлення про живу та неживу природу, про місце в ній людини; розкрити в доступній формі зв’язки між природою та трудовою діяльністю людей;
- 3) сформувати в учнів правильне розуміння природних явищ і ставлення до них;

- 4) сприяти усвідомленню учнями необхідності охорони природи та раціонального використання її ресурсів;
- 5) сформувати практичне вміння з вирощування рослин та догляду за тваринами;
- 6) прищепити учням навички, що необхідні для збереження та зміцнення особистого здоров'я, попередження захворювань;
- 7) сформувати зацікавлене ставлення до вивчення природи.

Вирішення цих завдань забезпечується відповідними змістовими лініями побудови навчального матеріалу, як освітнього, так і корекційно-розвивального характеру. Так, освітня мета реалізується за допомогою наступних змістових ліній:

- нежива природа;
- жива природа (рослини, тварини);
- людина як особистість.

Відповідно до корекційно-розвивальної мети, матеріал будується за такими змістовими лініями:

- розвиток позитивного ставлення до природи і праці людей;
- формування бережливого ставлення до об'єктів та предметів навколишнього середовища;
- виховання працелюбності, любові та поваги до природи і людей праці;
- формування усвідомленості учбової діяльності та корекція складових психічного розвитку дитини.

Викладання природничого матеріалу має сприяти формуванню в учнів вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати та узагальнювати явища і предмети, виділяти головні ознаки, розуміти та пояснювати сезонні зміни та явища в природі, встановлювати найпростіші причинно-наслідкові відношення та залежності.

Форми організації навчання учнів з природознавства мають динамічний характер. Навчання проводиться не лише в класі, а й на вулиці, у лісі, парку, біля водойм, на полі, в саду, зоопарку, фермі, музеї тощо.

Ефективність засвоєння учнями природничого матеріалу досягається за допомогою методів: спостережень, дослідів, демонстрування натуральних об'єктів, колекцій, муляжів.

Спостереженням учнів надається особлива роль в навчанні природознавству. Завдяки спостереженню учні навчаються самостійно здобувати знання, робити узагальнення. Спостереження, досліді поєднуються з різноманітними практичними роботами. Під час практичної діяльності необхідно систематично залучати учнів до пошуку знань, використовуючи для цього завдання на порівняння, класифікацію, виділення головного, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Важливе значення для вивчення природничого матеріалу мають екскурсії, під час яких предмети і явища розглядаються в природних умовах. У ході екскурсій здійснюється різноманітна виховна робота, звертається увага учнів на багатства і красу рідного краю, на раціональне використання природних багатств, прищеплюється бережливе ставлення до природи.

На уроках природознавства обов'язковим є систематичне проведення словникової роботи. Розширення словникового запасу розумово відсталих школярів про предмети і об'єкти природи, допомагає їм правильно використовувати слова і терміни.

Так, в 6-му класі програма складається з чотирьох розділів: "Вода", „Повітря”, „Корисні копалини”, „Грунт”.

У розділі „Вода” вивчаються властивості води, розглядаються розчинні речовини й розчини, стан води в природі, температура води та її вимірювання. Програмою також визначено вивчення таких тем як кругообіг води в природі, опади та їх види; надаються відомості про водойми України, значення води та використання її в побуті, промисловості.

Розділ „Повітря” охоплює відомості про основні властивості повітря та його склад. Передбачається ознайомлення учнів з використанням цих властивостей у побуті. При вивченні складу повітря учнів ознайомлюють з киснем і вуглекислим газом, з властивостями цих газів, їх використанням. Учнів ознайомлюють з темами: „Вітер та його значення”, „Погода. Завбачення погоди та її значення для господарської діяльності людини”, „Температура повітря”, „Стихійні лиха”.

Корисні копалини в програмі розділені на групи за ознаками їх основного використання так:

- 1) корисні копалини, що використовуються як будівельний матеріал;
- 2) горючі корисні копалини;
- 3) корисні копалини, з яких виробляють мінеральні добрива;
- 4) металеві руди;
- 5) кам'яна сіль.

Вивчаючи цей розділ, учні знайомляться із зовнішнім виглядом, властивостями корисних копалин, їх видобуванням та використанням в господарстві та охорона корисних копалин в Україні.

У розділі „ Ґрунт ” учні ознайомлюються зі складом ґрунту, з його мінеральною й органічною частинами, з розрізненням ґрунтів за кольором та механічним складом, з властивостями піщаних і глинистих ґрунтів.

До кожного розділу програми включено перелік дослідів, практичних робіт та екскурсій, що можуть бути проведені за вибором вчителя під час вивчення відповідного навчального матеріалу.

В 7-му класі учні вивчають будову органів квіткової рослини, особливості вирощування і використання найбільш поширених для даної місцевості овочевих, польових, плодкових, ягідних, декоративних рослин.

Вивчення рослин починається з пояснення того, що рослина це частина живої природи, із ознайомленням учнів їх зовнішньою будовою рослин та функціями органів рослини. Основну увагу слід звертати на роль органів рослини в її житті. З цією метою доцільно проведення ряду дослідів.

для більш усвідомленого засвоєння знань, учні повинні брати участь у закладанні дослідів і проводити спостереження за їх результатами.

У наступних темах програми пропонується ознайомлення учнів з групами рослин, об'єднаних місцем зростання: рослини лісу, поля, саду, овочеві рослини. Після вивчення кожної з цих тем, бажано провести екскурсію до місця зростання рослини (до лісу, саду і т.д.)

Програма визначає мінімум обов'язкових екскурсій, необхідних для вивчення відповідної теми. Вчитель може вносити зміни в тематику екскурсій, в їх кількість.

Для розвитку активності і самостійності розумово відсталих учнів при вивченні квіткових рослин рекомендується проводити фенологічні спостереження. Збирання опалого листя, плодів, насіння, а також достатньо використовувати на уроках роботу з роздатковим матеріалом.

Під час вивчення розділу „Кімнатні рослини” слід використовувати в класі або куточках живої природи таблички з назвами рослин.

Учнів ознайомлюють з Червоною книгою на прикладі представників рослинного світу, які занесені до неї.

Вчитель може змінити послідовність вивчення окремих розділів.

В 8-му класі учні засвоюють знання про будову тіла тварин, спосіб життя їх, про відмінні особливості різних груп тварин.

Вивчення розділу починається, з того, що учням пояснюють, що тварина це теж частина живої природи, про взаємозалежність рослин і тварин. Спочатку розглядається будова тіла найпростіших тварин і закінчується ознайомленням з високоорганізованими тваринами. Таке подання навчального матеріалу дає змогу вчителю показати деякі ознаки схожості та відмінності груп тварин, елементи їх класифікації. Під час вивчення природознавства учні дістають відомості про вирощування та догляд за свійськими тваринами, що може послужити вибором подальшої професії (особливо в сільській місцевості).

Учні продовжують знайомитися з Червоною книгою на прикладі представників тваринного світу, які занесені до неї.

В 9-му класі програма передбачає вивчення основних понять, що стосуються будови. Процесів життєдіяльності та розвитку організму людини, збереження і зміцнення здоров'я людини, запобігання різним захворюванням. Головна мета програми 9-го класу – навчити учнів як зберегти, зміцнити своє здоров'я та здоров'я оточуючих людей.

У змісті програми передбачені такі теми як значення зелених насаджень для здоров'я людини, необхідність чистого повітря, харчування і травлення, правила користування природними факторами загартування.

Разом з вивченням тіла людини дітей ознайомлюють з елементами валеології, з основами здорового способу життя, а саме: як зберегти і зміцнити здоров'я, як правильно харчуватися, тренуватися, як правильно розподілити свій особистий час та виконувати режим дня.

Для кращого засвоєння навчального матеріалу проводяться практичні роботи, на яких учні отримують вміння надавати першу медичну допомогу при кровотечах, травмах, опіках, тепловому та сонячному ударах, обмороженні тощо. Рекомендується провести екскурсію в медичний пункт, який знаходиться в школі, для ознайомлення дітей з роботою медичного персоналу.

Для проведення уроків з природознавства необхідно мати відповідне обладнання і різноманітні наочні посібники. Під час викладу матеріалу вчитель демонструє натуральні об'єкти, проводить досліди, використовує муляжі, таблиці, малюнки, альбоми, колекції корисних копалин, чорних та кольорових металів, гербарії, а також вчитель повинен мати достатню кількість роздаткового матеріалу. Уроки з природознавства обов'язково слід проводити в спеціально обладнаному кабінеті.

На уроках природознавства доцільно використовувати інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні методи навчання, мультимедійні

засоби, комп'ютерні навчальні програми, діафільми, кінофільми, що підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу.

**ПРОГРАМА
6-Й КЛАС
НЕЖИВА ПРИРОДА**

(34 годин, 1 години на тиждень)

№ з\п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення Учнів	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи
1	1	<p>Вступ. Що вивчає природознавство? Основні ознаки живої та неживої природи. Екскурсія. Організація спостережень за природою.</p>	<p><i>Учень /учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про взаємозв'язок живої та неживої природи; - знає основні ознаки живої та неживої природи; - *за запитанням вчителя називає / показує на малюнку об'єкти живої та неживої природи. 	<p>Формування позитивного емоційного ставлення до навчання природознавства. Розвиток уваги на основі спостережень за природою.</p>
2	9	<p>Вода. <i>Вода в природі та побуті.</i> Властивості води (несталість форми, розширення при нагріванні й замерзанні, стиснення при охолодженні, розчинність). <i>Розчинні та нерозчинні речовини.</i> Прозора й каламутна вода. Розчини в природі: мінеральна та морська вода. Питна вода. <i>Три стани води.</i> Кругообіг води. Туман, роса, іній, хмари. Опади, їх види. <i>Водойми України</i> (моря, річки, озера, водосховища). Значення води для людини, тварини, рослини. Використання води в</p>	<p><i>Учень /учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє значення води у природі; - знає відмінні ознаки рідини; - знає деякі властивості рідких тіл; - знає про заходи щодо охорони води; <p>*за малюнком наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - охорони водних ресурсів, - промислового значення води . 	<p>Формування поняття – вода. Формування уявлень про стани води. Розвиток мислення шляхом аналізу зовнішніх ознак (стану води) і властивостей води. Формування причинно-наслідкових зв'язків у процесі спостереження за перетвореннями стану</p>

		<p>побуті, промисловості, сільському господарстві. Охорона та бережливе ставлення до води в природі та побуті. <i>Демонстрування дослідів</i> (на вибір вчителя): 1.Розширення води при нагріванні, замерзанні. 2.Розчинність солі та цукру у воді. 3.Очищення каламутної води. 4.Випаровування солі з питної, мінеральної та морської води. <i>Практична робота</i> Вимірювання температури холодної, гарячої і теплої води, що використовується. Екскурсія до найближчого водоймища.</p>		<p>води. Формування мисленевих операцій порівняння, класифікації, узагальнення під час вивчення водойм України. Виховання бережливого ставлення до води в природі та побуті.</p>
3	9	<p>Повітря. <i>Властивості повітря.</i> Теплопровідність повітря і використання цієї властивості в побуті. Тепле і холодне повітря. Рух повітря. Вітер, його значення. <i>Склад повітря:</i> кисень, вуглекислий газ, азот. Значення кисню для дихання рослин, тварин, людини. Чисте та забруднене повітря. Боротьба за чистоту повітря. <i>Погода.</i> Метеорологічні служби і прогноз погоди. Завбачення погоди та його значення для господарської діяльності людини. Температура повітря та її вимірювання. Стихійні лиха та правила поведінки під час їх</p>	<p><i>Учень /учениця:</i> - має уявлення про значення кисню для дихання рослин, тварин, людини; - має уявлення про властивості повітря; - знає склад повітря; - знає про заходи щодо охорони повітря; -вміє користуватися термометром. - *називає (показує на малюнку) погодні явища характерні для своєї місцевості;</p>	<p>Формування поняття – повітря. Формування уявлень про рух повітря. Розширення понять про значення кисню для дихання рослин, тварин, людини. Розвиток мислення на основі формування умінь користуватися термометром.</p>

		<p>виникнення (гроза, повінь, землетрус і т. д.). <i>Демонстрування дослідів</i> (на вибір вчителя):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Виявлення повітря в твердих тілах(цукор, цеглина). 2.Повітря займає об'єм. 3.Повітря пружне. 4.Повітря поганий провідник теплоти. 5.Розширення повітря при нагріванні і стиснення при охолодженні. 6.Властивість кисню підтримувати горіння. 	<ul style="list-style-type: none"> - *за малюнками наводить приклади стихійних явищ; - *розуміє для чого складається прогноз погоди. 	
4	7	<p>Корисні копалини. Корисні копалини та їх значення. <i>Корисні копалини, що використовуються як будівельні матеріали:</i> граніт, вапняк, пісок, глина. <i>Горючі корисні копалини.</i> Торф. Зовнішній вигляд та властивості (колір, горючість, вологоємкість). Кам'яне вугілля. Зовнішній вигляд та властивості (колір, блиск, твердість, крихкість, горючість). Утворення, видобування, використання. Нафта. Зовнішній вигляд та властивості (колір, запах, горючість. Продукти переробки нафти: бензин, керосин. Природний газ. Властивості газу: запах, здатність займати місце, горючість. Використання. Правила поводження з газом у побуті.</p>	<p><i>Учень /учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - знає властивості твердих тіл; - знає відмінні ознаки основних корисних копалин, корисні копалини своєї місцевості; - знає про заходи щодо охорони корисних копалин; - вміє користуватися найпростішим лабораторним обладнанням. - *називає/ показує на малюнку корисні копалини своєї місцевості; - *за малюнками наводить приклади використання корисних копалин, походження оточуючих предметів з мінералів та гірських 	<p>Формування уявлень про корисні копалини. Формування операцій аналізу, порівняння, класифікації на основі обстеження різних видів корисних копалин. Розпізнавання корисних копалин за зовнішніми суттєвими ознаками. Розширення та уточнення активного словника.</p>

		<p><i>Корисні копалини, з яких виробляють мінеральні добрива.</i></p> <p><i>Корисні копалини, з яких одержують метали: залізна, мідна й алюмініва руди. Зовнішній вигляд та властивості.</i></p> <p><i>Кам'яна сіль. Зовнішній вигляд та властивості. Видобування, використання, значення в житті людини, тварини.</i></p> <p><i>Охорона корисних копалин в Україні.</i></p> <p><i>Демонстрування дослідів (на вибір вчителя):</i></p> <p>1. Визначення деяких властивостей горючих корисних копалин: вологостійкості торфу і крихкості кам'яного вугілля.</p> <p>2. Демонстрування розчинності калійної солі та нерозчинності фосфоритів.</p> <p><i>Практичні роботи (на вибір вчителя)</i></p> <p>Розпізнавання чорних і кольорових металів за зразками та різноманітними виробами з цих металів.</p> <p><i>Екскурсії до краєзнавчого музею, або до місць видобування, переробки, або використання корисних копалин (залежно від місцевих умов).</i></p>	порід.	
5	7	<p>Ґрунт. Склад ґрунту (перегній, глина, пісок, вода, мінеральні солі, повітря). Мінеральна й органічна частини ґрунту.</p> <p>Відмінність ґрунтів за їх складом: піщані, глинисті, чорноземні. Властивості ґрунтів.</p>	<p><i>Учень /учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - знає про склад ґрунту та його частини; - знає властивості ґрунтів; - знає відмінні ознаки піщаного, 	<p>Формування уявлень про ґрунти. Розвиток мислення на основі аналізу і класифікації ґрунтів за видами.</p>

		<p>Випаровування води з ґрунту. Основна властивість ґрунту – родючість. Підвищення родючості (використання добрив). Місцеві типи ґрунтів: назва, значення. Обробіток ґрунту: оранка, боронування. Значення ґрунту. Охорона ґрунтів в Україні. <i>Демонстрування дослідів</i> (на вибір вчителя): 1. Виділення повітря і води з ґрунту. 2. Виділення піску та глини з ґрунту. 3. Випаровування мінеральних солей з водної витяжки. 4. Визначення водопроникності та вологемкості піщаних та глинястих ґрунтів. <i>Практичні роботи</i> Розрізнення піщаних та глинястих ґрунтів. Обробка ґрунту на шкільній ділянці: скопування і боронування ґрунту лопатою і граблями, обкопування пристовбурних кругів дерев і кущів, розпушування ґрунту мотиками, сапами. Екскурсія до ґрунтових відшарувань або виконання ґрунтового розрізу.</p>	<p>глинистого, чорноземного ґрунту, - знає місцеві типи ґрунтів, значення ґрунту; - має уявлення про заходи щодо охорони ґрунту своєї місцевості. - вміє проводити нескладний обробіток ґрунту на шкільній ділянці. - *за малюнками наводить приклади використання ґрунту у сільському господарстві рідного краю.</p>	<p>Розвиток вміння групувати та класифікувати поняття за типовими ознаками. Розширення, уточнення активного словника іменниками та прикметниками, що означають ґрунти та їх властивості. Розвиток вміння спостерігати за природою. Формування бережливого ставлення до природних ресурсів країни. Розвиток працелюбності.</p>
6	1	<p>Узагальнення курсу.</p>	<p><i>Учень /учениця:</i> - має уявлення про значення неживої природи для життя на Землі. - знає правила поведінки у природі і з об'єктами неживої</p>	<p>Виховання бережливого ставлення до навколишнього середовища.</p>

			природи - *має уявлення про правила поведінки у природі і з об'єктами неживої природи.	
--	--	--	---	--

7-Й КЛАС РОСЛИНИ

34години, 1 година на тиждень

№ з\п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	1	Вступ. Рослини – частина живої природи. Значення рослин у природі та житті людини. Різноманітність рослин на землі – дерева, кущі, трави.	<i>Учень/учениця:</i> -має уявлення про цілісність природи; -*має уявлення про різноманітність рослинного світу.	Формування позитивного емоційного ставлення до навчання природознавства. Формування поняття – рослина.
2	8	Загальні відомості про квіткові рослини. <i>Органи квіткової рослини. Корінь.</i> Будова кореня. Значення коріння в житті рослин. <i>Стебло.</i> Будова стебла. Значення стебла в житті рослини. <i>Листок.</i> Будова листка. Значення листя в житті рослини. Листопад, його значення. <i>Квітка.</i> Будова квітки. Запилення квітки.	<i>Учень/учениця:</i> -знає (виділяє, називає)назви органів квіткової рослини; зовнішню будову та особливості вирощування найбільш поширених місцевих сільськогосподарських рослин; -за запитаннями вчителя пояснює	Формування причинно-наслідкових зв'язків та залежностей між живою та неживою природою, життям рослин, сонцем як джерелом тепла і світла. Розвиток аналітичного

		<p>Утворення плодів і насіння. <i>Насіння.</i> Будова насінини (на прикладі квасолі та пшениці). Розмноження насінням. Умови, необхідні для проростання насіння. Правила висівання насіння в ґрунт. Умови життя рослин: світло, повітря, вода, мінеральні солі. <i>Демонстрування дослідів (на вибір вчителя):</i> 1. Дихання рослин (поглинання кисню і виділення вуглекислого газу). <i>Практична робота</i> Правила висівання насіння в ґрунт.</p>	<p>залежність рослин від кількості тепла, світла, води у різні пори року; - * має уявлення про органи квіткової рослини; - * має уявлення про умови життя рослин: світло, повітря, вода, мінеральні солі.</p>	<p>сприймання на основі обстеження рослин: визначення стебла (його розмір, колір, кількість), листя (розмір, колір), квітки тощо.</p>
3	3	<p>Дерева, кущі, трави. Зовнішній вигляд дерев. Використання деревини в промисловості. Лікувальні властивості дерев. Зовнішній вигляд кущів. Різниця між деревом і кущем. Ознаки травянистої рослини. Культурні та дикорослі рослини.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> - за наочною опорою і запитаннями вчителя характеризує: - дерева, кущі, трави, їхні ознаки; - вміє розрізняти культурні та дикорослі рослини; - * має уявлення про різноманітність рослинного світу.</p>	<p>Розвиток мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, класифікації та узагальнення; поділ рослин на культурні та дикорослі.</p>
4	3	<p>Рослини лісу. <i>Хвойні дерева</i> – ялина, сосна. <i>Листяні дерева</i> – дуб, береза, липа (на вибір</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> - за наочною опорою розрізняє</p>	<p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування</p>

		<p>вчителя).</p> <p><i>Кущі</i> – бузина, ліщина, шипшина (на вибір вчителя). Лікувальне значення. Ягідні кущі – чорниця, брусниця (на вибір вчителя). Використання.</p> <p><i>Трави</i> – конвалія, дика герань, квасениця (інші місцеві трави на вибір вчителя).</p> <p>Екологічне значення лісу. Охорона лісів на Україні.</p> <p><u>Екскурсія</u> до лісу.</p>	<p>хвойні, листяні дерева, - знає назви рослин, що ростуть в лісі; - * має уявлення про рослини лісу.</p>	<p>назв рослин лісу. Виховання бережливого ставлення до рослин.</p>
5	4	<p>Рослини саду. <i>Плодові дерева</i> – яблуня, груша, слива, вишня (абрикос, персик – для південних районів). Вирощування та використання.</p> <p><i>Ягідні кущі</i> – малина, смородина, агрус, виноград (на вибір вчителя). Вирощування та використання.</p> <p><i>Практичні роботи.</i> Скопування пристовбурних кіл плодових дерев. Розпушування ґрунту в міжряддях, прополювання.</p> <p><u>Екскурсія до саду.</u></p>	<p><i>Учень/учениця:</i> -знає зовнішню будову та особливості вирощування найбільш поширених місцевих сільськогосподарських рослин; - має уявлення про практичне значення рослин у природі та житті людини; - * має уявлення про рослини саду.</p>	<p>Розвиток мислення на основі формування вміння розпізнавати на називати рослини саду. Виховання самостійності, працьовитості під час роботи на шкільній ділянці, розвиток вміння користуватися садовим інвентарем.</p>
	4	<p>Овочеві культури. <i>Однорічні овочеві</i> рослини – огірок, помідор, баклажан, перець,</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> -знає зовнішню будову та</p>	<p>Запам'ятовування назв овочевих культур.</p>

		<p>горох, квасоля (на вибір вчителя). <i>Дворічні овочеві рослини</i> – морква, буряк, капуста (на вибір вчителя). <i>Багаторічні овочеві рослини</i> – цибуля, часник (на вибір вчителя). Умови та ознаки дозрівання. Вирощування та використання людиною. <i>Демонстрування</i> овочевих рослин, що вивчаються. <i>Практична робота</i> Висаджування та догляд за овочевими рослинами на шкільній ділянці.</p>	<p>особливості вирощування найбільш поширених овочевих рослин; - вміє вирощувати деякі овочеві рослини; - вміє доглядати за рослинами на шкільній ділянці; - *має уявлення про овочеві рослини; * за допомогою вчителя розрізняє, визначає/називає овочі та фрукти за зовнішнім виглядом, за тактильним відчуттям, смаком та запахом. - *має уявлення про вирощування та використання овочевих культур людиною.</p>	<p>Розвиток мислення на основі формування вміння розпізнавати овочеві культури (однорічні, багаторічні). Виховання самостійності, працьовитості під час роботи на шкільній ділянці, розвиток вміння користуватися городнім інвентарем.</p>
7	4	<p>Рослини поля. Види культурних рослин, які людина вирощує на полях: <i>зернові</i> культури – жито, ячмінь, пшениця, кукурудза, гречка (на вибір вчителя). <i>технічні</i> культури – картопля, льон, соняшник, цукровий буряк (на вибір вчителя). Вирощування та використання людиною. <i>Бур'яни городу і поля</i> – осот, пирій, лобода,</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> -має уявлення про види культурних рослин та їх значення; - має уявлення про засоби підвищення врожаю; - *має уявлення про рослини поля.</p>	<p>Формування уявлень про культурні рослини та їх значення. Розширення активного словника іменниками та прикметниками, що означають різноманітність</p>

		<p>дика редька (на вибір вчителя). Праця людей в полі з використанням сільськогосподарських машин. <i>Практична робота</i> Техніка впровадження засобів по підвищенню врожаю: обробіток ґрунту, удобрення, підживлення рослин (на вибір вчителя).</p>		<p>культурних рослин. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між живою та неживою природою. Виховання самостійності, працьовитості під час роботи на шкільній ділянці. Формування причинно-наслідкових зв'язків та залежностей між життям рослин та працею людей.</p>
8	3	<p>Кімнатні рослини. Різноманітність кімнатних рослин (бегонія, герань, алоє, бальзамін, традесканція, циперус), (на вибір вчителя). Значення для людини. Догляд за кімнатними рослинами. <i>Практична робота</i> Висаджування та пересаджування кімнатних рослин. Ведення календарю догляду за кімнатними рослинами.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> -знає зовнішню будову та особливості висаджування догляду за кімнатними рослинами; - вміє доглядати за рослинами в класі; -*має уявлення про різноманітність кімнатних рослин; *за допомогою дорослого доглядає за кімнатними рослинами (поливає, протирає</p>	<p>Формування уявлень про різноманітність кімнатних рослин. Розвиток пам'яті на основі відтворення назв рослин, що вивчаються. Формування мотивації щодо догляду за кімнатними рослинами.</p>

			листочки).	
9	3	<p>Квітково-декоративні рослини. Різноманітність квітково-декоративних рослин. <i>Однорічні рослини</i> – квасоля, петунія, айстри, чорнобривці (на вибір вчителя). <i>Дворічні рослини</i> – маргаритки, братки, мальва (на вибір вчителя). Зовнішній вигляд, вирощування. Багаторічні рослини – жоржини, гладіулуси, флокси, іриси (на вибір вчителя).</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> - має уявлення про різноманітність квітково-декоративних рослин.</p>	<p>Формування уявлень про квітково-декоративні рослини. Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами-назвами квітково-декоративних рослин.</p>
10	1	<p>Узагальнення курсу. Охорона рослин. Рослини, які занесені до Червоної книги України. Заповідники, національні парки природи в Україні.</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> -вміє розпізнавати рослини саду, городу, поля, лісу; - знає про практичне значення рослин у природі та житті людини;</p>	<p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування рослин саду, лісу, городу, поля. Виховання бережливого ставлення</p>

			-*має уявлення про різноманітність рослинного світу.	до рослин.
--	--	--	--	------------

*- Вчитель може змінити послідовність вивчення окремих розділів.